

Alguns temes per a parlar de l'ensenyament secundari

Josep Coll i Amengual,
responsable d'ensenyament secundari de l'STEI-i

Dia 3 d'octubre d'enguany la LOGSE hauria fet vint anys. L'aniversari no serà possible perquè a dia d'avui ja s'han publicat dues lleis més (LOCE i LOE) i no sembla gens descartable que n'aparegui una de nova en un futur no gaire llunyà. També durant aquest temps s'han transferit al Govern de les Illes Balears, les competències en educació, sense una dotació pressupostària en condicions.

Durant aquestes dues dècades, la normativa ha brollat abundosa. En qualsevol cas, els canvis principals que va introduir la LOGSE són encara vigents, entre d'altres:

- Escolarització obligatòria fins als 16 anys
- Traspàs de la franja 12-14 als instituts de secundària
- Retard de la decisió FP/Batxillerat als 16 anys

Aquests tres punts, tot i que, com he dit, han perdurat aquestes dues dècades, han estat el bessó de moltes discussions. De fet, aquests tres punts són la conseqüència d'una sola cosa: la creació de la secundària obligatòria, que abans no existia.

Per començar vull puntualitzar que, si bé és ver que els canvis legislatius en matèria educativa han estat constants i s'han entrecavalcat (encara no s'havia acabat d'implantar la LOCE com ja teníem la LOE), també ho és que la societat ha experimentat canvis molt més abruptes. S'han sentit algunes veus que exigeixen que l'escola doni resposta a les noves necessitats que apareixen contínuament. Podem discutir si això és recomanable o no, però jo crec que és impossible que l'escola canviï d'una manera tan frenètica com ho fa el món. Qualsevol programa educatiu fructífer basa una part del seu èxit sobre l'estabilitat.

Per això, entenc que la primera cosa que hem de fer és sortir de darrere la roca, abandonar la trinxera

de les nostres seguretats i avançar unes passes cap a les altres posicions, per sentir-nos almanco la veu. I parlar.

PRIMER CICLE D'ESO

Començaré per la franja dels 12 als 14 anys, que jo vaig estudiar com a setè i vuitè de primària i en què ara els alumnes cursen primer i segon de secundària. Els canvis entre els dos sistemes van més enllà que una qüestió terminològica.

“Els professors de secundària s'han hagut d'adaptar a un territori desconegut”

- Abans els alumnes anaven a l'escola, i ara van a l'institut, la qual cosa ha suposat:
 - o La necessitat d'ampliació i construcció de centres nous. Consolidació de la figura dels macrocentres i aparició de microinstituts a alguns pobles. Les diferències entre uns i altres són molt importants.
 - o Que una bona part d'aquests alumnes s'han de desplaçar a un altre poble. Això, juntament amb l'augment de càrrega horària o que els instituts fan jornada continuada, fa que l'alumnat sigui fora de casa de 8 o 9 hores.
 - o Canvis de model de convivència. Els que abans eren els grans, ara són els petits, amb tot el que això suposa en l'etapa adolescent.
- Amb el nou sistema hi ha cinc o sis hores més de classe setmanals. Per això,
 - o La capacitat “de seure i escoltar” ha de ser, almanco, de cinc hores més.

- El volum (entenem volum com una variable quantitativa) de matèria tractada ha augmentat.
- La diversitat de matèries és molt més alta que abans, i, per tant
 - Com que hi ha més assignatures, es necessiten més llibres i més quaderns, la motxilla pesa més. Però no tan sols això. L'aparició d'assignatures com tecnologia, la generalització de la música o moltes optatives ha fet que sigui necessari un embalum extra de material.
 - El grup d'alumnes té un nombre més elevat de professors diferents que no abans.
 - Les matèries instrumentals han sofert una minva d'hores setmanals. A setè i vuitè d'EGB hi havia les condicions per tractar la matèria amb més profunditat que no ara.
- El perfil del professorat no és el mateix, abans eren mestres i ara llicenciats amb una formació pedagògica bastant diferent, en conseqüència
 - El tracte alumne-professor ha canviat
 - Els mestres que accediren a la professió abans del canvi de sistema han "perdut" un determinat terreny que els corresponia
 - Els professors de secundària s'han hagut d'adaptar a un territori desconegut
- Reversibilitat del sistema. És una de les qüestions importants, ja que l'opinió de molta gent coincideix a tornar els alumnes d'aquesta franja d'edat a les escoles. Això precisaria novament d'una inversió econòmica important i d'altres trastorns que s'haurien de quantificar.

SEGON CICLE D'ESO

El segon cicle d'ESO correspon a la franja dels 14 als 16 anys, que suposa l'allargament de l'ensenyament obligatori. Com en el punt anterior, intentaré,

així com podré, ordenar els elements de debat. Característiques d'aquest segon cicle són:

- Dos anys més d'escolarització obligatòria, que han suposat
 - Un augment de la població escolar, com és obvi, perquè abans hi havia una part dels alumnes d'aquestes edats sense escolaritzar
 - Que coincideixi la finalització de l'ensenyament obligatori amb l'edat de treballar
- La uniformització, per regla general, de l'educació fins als 16 anys. I dic per regla general perquè hem assistit a un degotís incessant de programes alternatius per a donar resposta a aquells i a aquelles alumnes que no trobaven, dins el sistema general, atenció a les seves necessitats ni resposta a les seves inquietuds. Estic parlant dels programes de garantia social, PISE, ALTER, PQPI...
- Reducció de l'ensenyament preuniversitari de 4 cursos (BUP i COU) a 2 cursos (Batxillerat)
- Reducció de la formació professional
 - De 3 cursos a 1 curs, en cas dels cicles de grau mitjà
 - De 5 cursos a 2 cursos, en cas dels cicles de grau superior

ALGUNS ELEMENTS CONDICIONANTS

Han passat vint anys d'ençà de l'entrada en vigor de la LOGSE. Durant aquestes dues dècades hi ha hagut canvis que, tot i que no han sorgit del sistema educatiu, sí que l'han condicionat notablement.

Augment de la població immigrant

La població que viu a les Illes Balears però que no hi ha nascut suposa la meitat del total. Aquests darrers anys s'han vist autèntiques allaus migratòries que han canviat per complet el panorama

demogràfic de les Illes Balears. S'ha de dir que aquest és un fet global en l'àmbit mundial. La pressió migratòria s'ha intensificat cap a Europa, Amèrica del Nord i cap a la resta de territoris "desenvolupats". La incidència d'aquest fenomen dins les aules no es limita a secundària, però sí que en determina la composició, les relacions i el funcionament en general.

Boom econòmic i crisi econòmica

Al llarg d'aquests vint anys hem assistit a èpoques d'expansió i de crisi econòmica. He sentit a dir a "experts en la matèria" que això és normal, que l'economia puja i baixa i que tal i que qual. Des del meu punt de vista, veig aquests economistes propensos a un optimisme patològic. La desregulació de les transaccions comercials ha suposat el desmantellament de la indústria de les Illes Balears, l'extermi del sector primari i la potenciació del sector serveis en la pitjor versió: destrucció territorial amb urbanisme extensiu i turisme barater de masses.

"Crec que aquest desprestigi de l'educació dins les famílies ha estat la causa principal d'abandonament escolar a les aules de secundària de les Illes"

En el darrer període de creixement econòmic basat en el miratge de la construcció (una d'aquestes etapes piramidals però en l'àmbit mundial) una sensació general de riquesa va entrar a les llars. La circulació del diner fàcil i del crèdit ens ha duit a l'acumulació i exaltació dels béns quantificables monetàriament (cotxes, cases, aparells electrònics, dinars i sopars, piscines, viatges, operacions d'estètica, la termomix, les càpsules de cafè, etc.). Els altres, els

no quantificables, o difícilment quantificables s'han devaluat a base de bé (relacions humanes, l'educació, la democràcia, etc.). Crec que aquest desprestigi de l'educació dins les famílies ha estat la causa principal d'abandonament escolar a les aules de secundària de les Illes; aquesta, més que no l'hipotètic efecte crida d'ofertes de feina relativament ben remunerades per a gent sense qualificació.

A hores d'ara, les mesures que s'han pres per a superar la crisi econòmica suposen encara més desregulació, atorgar més poder als "mercats". En aquest sentit s'encaminaran les propostes en educació. És possible que vegem intents de privatització progressiva del sistema educatiu. Però hi ha una altra cosa: ens voldran adaptar els currículums a allò que les empreses (les grans multinacionals) han de menester. L'ensenyament secundari és bàsic en aquest aspecte, perquè és la cruïlla després de la qual s'agafa una sortida o una altra. Si ens canvien de lloc aquestes vies de sortida, haurem de desplaçar per força la cruïlla.

El boom tecnològic

Els alumnes de secundària tenen accés a una quantitat de mitjans de comunicació, informàtics i audiovisuals, i d'informació impensable ara fa vint anys. La generalització del telèfon mòbil, internet i tota classe de pantalles de televisió, videojocs, etc. han trastocat els hàbits de la gent. Pel que fa a secundària, els instituts no han estat impermeables, si bé és cert que és fora de les aules on l'impacte és més directe. Tot i així, el temps que els alumnes dediquen a "l'altra vida" no s'atura de créixer.

Hi ha professors que es demanen si l'escola està preparada per donar resposta a l'avanç de la

tecnologia, Però, resposta a què? Quina és la pregunta?

La crisi ecològica i la crisi energètica

O les crisis amagades. Aquest sí que és un problema que exigeix respostes ràpides. Per ara, l'ensenyament secundari no s'ha mostrat massa respectuós amb el medi ambient, tot i la voluntat de molts professionals de l'ensenyament per a fomentar la consciència cap a un món sostenible. Mentre aquests professors han dedicat esforços més que notables per atorgar als joves elements de judici per un consum responsable, per l'estalvi d'energia, pel respecte a l'entorn, mentre això ha passat, els llibres de text han duit implícit un currículum transversal de consum insostenible¹. Cada vegada és més mal de diferenciar un llibre de text d'una revista plena de propaganda. Els semblants d'un llibre d'idiomes amb una guia turística són molt rellevants.

CONCLUSIÓ?

Els lectors que heu tengut la paciència per arribar fins aquí haureu d'acceptar les meves disculpes. No veig una sentència clara per definir l'estat de l'ensenyament secundari a les Illes Balears. I, si la ves, no sé si tendria el coratge necessari per a emetre'n el veredict.

En aquest escrit he parlat de vint anys enrere fins avui, he plantejat interrogants i he apuntat en algunes direccions. Però no he donat passa.

No he entrat tampoc en la discussió si la LOGSE ha funcionat, no ha funcionat, si hauria pogut funcionar o no hi havia manera humana de fer-la funcionar. En aquest aspecte el meu silenci ha estat un vertader exercici d'autocontenció. És la meua contribució a la pau, a l'armistici necessari sobre aquesta qüestió. El fet que des de l'entrada en vigor de la llei fins avui, tot hagi canviat tant, no lleva interès al debat, però el fa estèril. Consider més profitós encetar un debat de cara al futur al qual us convid a tots. □

¹ Analitzat en profunditat per Ecologistas en Acción.